

LUTGER BAKEMA & RICK HOEKSEMA

HET
GROTE
GEHEIME
BOEK

KNNV UITGEVERIJ

Copyright tekst © 2021 Lutger Bakema en Rick Hoeksema

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, microfilm, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Redactie: Immeke Krabbe

Foto's en illustraties: Lutger Bakema en Rick Hoeksema, tenzij anders vermeld.

Zie beeldverantwoording op pag. 64

Basisontwerp binnenwerk en omslag: Lutger Bakema en Rick Hoeksema

Vormgeving: Villa Grafica

Omslag: Villa Grafica

2021, KNNV Uitgeverij, Zeist; 1e druk

isbn 978 90 5011 833 0

nur 223, 229

www.knnvuitgeverij.nl

NATUUR ONTDEKKEN EN BELEVEN

KNNV Uitgeverij is de uitgever van informatieve boeken over natuur en duurzaamheid. Je vindt bij ons inspirerende boeken op het gebied van Groene Lifestyle, Kind & Natuur, Wildlife & Reizen, Filosofie & Wetenschap. Daarmee geeft de uitgeverij waardevolle kennis door aan een breed publiek. Zo dragen we bij aan de bescherming van de Nederlandse natuur en aan het plezier dat je eraan beleeft.

INHOUDSOPGAVE

AAN DE SLOOTKANT

Stekelbaarsjes vangen 26
Visnetje maken 27
Vissen met een speer 26

BLAASPIJP

Bij de Indianen 34
Blaaspijp maken 35
Jacht en oorlog 34
Pijltjes 34

DINGEN DOEN

Ballonsate 16
Bierflesje als kanon 54
Blikjestelefoon 44
Blussen met bakpoeder 55
Boemerang 17
Citroenbatterij 16
Een zakmes slijpen 58
Ei in een melkfles 54
Ei-stoombootje 23
Flipboekje 21
Fluitje van fluitenkruid 32
Grote zeepbellen 63
Kaars met afstandsbediening 55
Kattenogen 22
Magisch boemerangblik 22
Onderzeeër in een fles 55
Periscoop 44
Plastic van melk 63
Ring van rook 62
Stelten 45
Suikerkasteel maken 62
Zoutkristal 46

GEHEIMEN

Berichten coderen 61
Morsecode 61
Onzichtbare inkt 60

GRASLAND EN BERMEN

Bloemen en planten 28
Verliefd 28

LASSO

Lasso gooien 8
Lassoknoop 8

MOERAS EN WATER

Pitrus vlechten 39
Planten 38
Rietbootje 39
Veilig naar de overkant 45

NATUUR

Adelaarsvaren 59
Fluitenkruid 32
Formicarium 56
Gevaarlijk verleidelijk 33
Goochelen met weegbree 32
Herbarium 52
Knekelverzameling 48
Natuurverzameling 49
Vlinders 51

NAVIGEREN EN ORIËNTEREN

Met behulp van de natuur 30
Met behulp van de sterren 31
Met behulp van de zon 31
Zonnewijzer 30

PADDENSTOELEN

Hallucinerende paddo's 41
Heksenkringen 41
Inkt, rook en stank 42
Leven en dood 43

SCHIETEN

Elastiek 19
Moderne proppenschiet 21
Pijl en boog 24
Proppenschiet 20
Slinger 18

SPEL

Het takkenspel 59
Landjepik 58

VLOT

Vlot maken 36

VUUR

Andere manieren 13
Eten bereiden 15
Kampvuur 14
Tondel 11
Vuurboog 12
Vuurslag en vuurstenen 10
Vuur zonder lucifers 10
Water koken in papier 44

WINTER

Noodsneeuw 47
Sneeuwkristal 46

"ALS DE TIJD NIET OP
TIJD TERUG IS, DAN
WEET JE NIET WAAR HIJ
JE ZAL BRENGEN."

23-9-9-4-2-9-9-4-13

Een vlot bouwen, geheime boodschappen doorgeven, fikkie stoken... zomaar enkele spannende dingen die we deden met vriendjes, broers en zussen. Wij woonden allebei in onze jeugd aan de rand van een bos en konden ons daar naar hartenlust uitleven.

Zodra we ons buiten het blikveld van volwassenen waanden, veranderden we in piraten, ontdekkingsreizigers, tovenaars of superspeurders.

Hutten bouwen, een proppenschietter maken, visjes vangen of kikkerdril verzamelen... Actief binnen- of buitenspelen was voor ons heel vanzelfsprekend. Maar tijden veranderen.

Dit boek schreven we voor onze kinderen en voor alle kinderen van nu, die opgroeien in een virtuele, digitale wereld en soms vergeten hoe gaaf het buiten is.

Samen met Robin, Tim en Inge hebben we veel 'kattenkwaad' uit onze jeugd uitgeprobeerd en vastgelegd in dit boek. Zodat ook zij konden genieten, ervaren en ontdekken hoe boeiend en verrassend de wereld om ons heen is.

Dit plezier gunnen we jou ook!

Nu ben jij ook in het bezit van het geheime boek, dus grijp je kans!

Lutger en Rick

EEN LASSO GOOIEN

Galopperend op je paard met een lasso achter een dolle stier aan. Wie wil dat nou niet?

Door cowboys werd een lasso veel gebruikt om afgedwaald vee te vangen en weer naar de kudde terug te brengen. Voordat je op een paard stapt, vergeet niet eerst een lasso te maken en even te oefenen op een paaltje of de vuilnisbak.

Een lasso kun je met verschillende knopen maken. Belangrijk is dat de knoop op zijn plek blijft en het touw er soepel door gaat als het nodig is. Zo kun je de lus aantrekken en blijft de lasso mooi openstaan als je deze boven je hoofd rondslingert. De beste knoop hiervoor is de speciale lasso-knoop, de 'Honda-knoop'. Hieronder kun je zien hoe je deze knoop maakt.

DE LASSOKNOOP

1

Neem een stevig touw. Begin met een eenvoudige 'platte knoop' aan één eind van het touw. Trek de knoop strak. Dit wordt de 'stopknoop'. Deze knoop voorkomt dat de lus straks los kan schieten.

2

Maak een tweede, wat ruimere, 'platte knoop' onder de eerste.

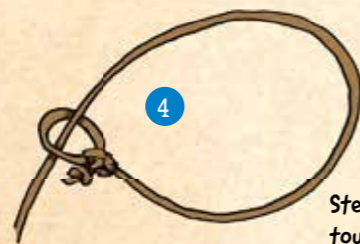
Steek het losse einde van het touw (dus met 'stopknoop') terug door de bovenste opening van de knoop. ★

3

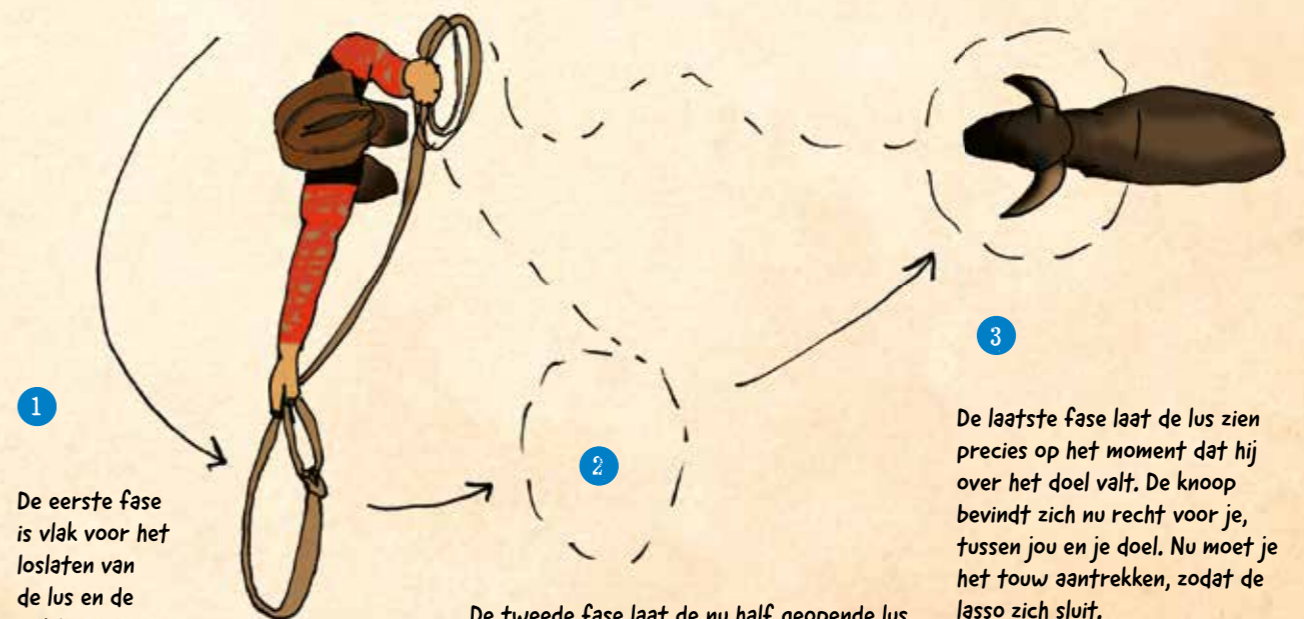
Trek en duw de knoop strak. Het oog van de lasso is klaar.

OP DIT PLAATJE ZIE JE DE DRIE FASEN VAN DE WORP.

4 Steek het andere losse eind van het touw door het oog. Je lasso is klaar voor gebruik.

1

De eerste fase is vlak voor het loslaten van de lus en de polsbeweging.

2

De tweede fase laat de nu half geopende lus zien op weg naar het doel.

3

De laatste fase laat de lus zien precies op het moment dat hij over het doel valt. De knoop bevindt zich nu recht voor je, tussen jou en je doel. Nu moet je het touw aantrekken, zodat de lasso zich sluit.

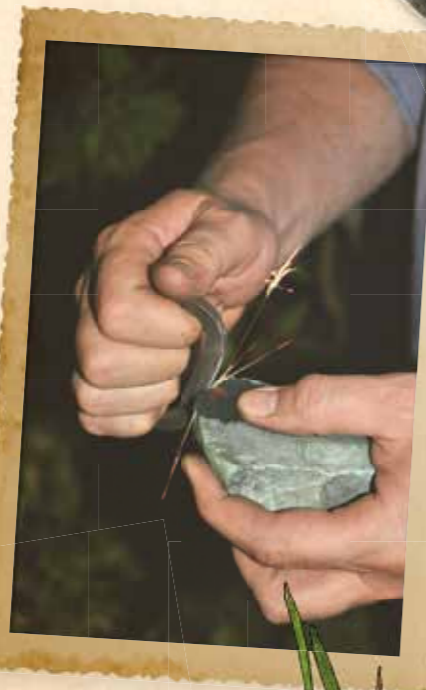
HOE ROBINSON DE SCHIPBREUKELING VUUR MAAKTE

De schipbreukeling was ten einde raad. Met wanhoop in zijn ogen was hij in de weer met een stukje glas. De zon maakte door het glas een wazige verlichte plek op het kurkdroge hout. Er gebeurde niets. Het glas was niet bol genoeg om een goede lens te vormen. Uit woede gooide Robinson het glas tegen het blikje op het strand. Ineens wist hij het weer. Hij rende naar het overlevingspakket, de zon stond nu nog hoog, hij moest snel zijn. Met een brokje van de chocolade uit het pakket poetste hij net zo lang over de holle onderkant van het blikje tot het glom als een spiegel. De spiegel weerkaatste het zonlicht tot een felle geconcentreerde lichtpunt. De lichtbundel werd al snel zo heet dat het hout ging roken en het droge gras begon te knetteren. Deze truc had hij ooit lang geleden gelezen in een boek, hij had zich nog afgevraagd hoe dat in hemelsnaam kon werken, met chocolade! Maar het werkte echt, hij had eindelijk vuur. De koude nachten waren voorbij. Nu nog een vlot!

VUUR ZONDER LUCIFERS

In het stenen tijdperk was vuur maken een groot mysterie. Tegenwoordig is vuur heel gewoon geworden. Even het gas opendraaien en op de ontsteker drukken. Maar wat gebeurt er als je plotseling alles zelf moet doen? Weet jij dan eigenlijk wat je moet doen? Hoe blijft je 's nachts warm als je alleen in de wildernis terecht komt en op welk fornuis rooster je de met moeite gevangen vis? Hoe maak je eigenlijk vuur zonder lucifers? Met je schoenveter, een firesteel, een paar vuurstenen of een blikje en chocola?

VUURSLAG EN VUURSTENEN

Met vuurstenen kun je wel kleine vonken ketsen maar niet zo makkelijk vuur maken. Er komt maar af en toe een klein vonkje af. Een flinke vonkenregen waar je echt wat aan hebt krijg je door met een ijzeren vuurslag langs de rand van een vuursteen te schrapen. De vuurslag is een lang stuk smeedijzer en bestaat al duizenden jaren. De beste vonken schieten in de tegengestelde richting van je slag. Leg daarom een reepje tondel bovenop de vuursteen en sla met de vuurslag naar beneden. De opspringende vonken brengen het katoen aan het gloeien. Met wat oefening gaat dat heel gemakkelijk.

ECHTE TONDERZWAM

FOMES FOMENTARIUS

Groeitijd: hele jaar
Groeiplaats: op levende en dode bomen, meestal op beuk, maar ook op berk

TONDEL ALS WONDERMIDDEL

Om de eerste vonken in op te vangen en aan te blazen kun je tondel gebruiken. Een klein vonkje erop en de tondel gaat gloeien en blijft gloeien. Vroeger gebruikte het leger tondel voor het ontsteken van het buskruit in de ouderwetse musketten. De soldaten bewaarden deze tondel in een doosje en dat bleef gewoon gloeien, zo konden ze snel schieten als dat nodig was. Tondel maak je van tonderzwam. Dit is een zwam die eruit ziet als een paardenhoef en groeit op zieke of dode bomen.

Tondel is bekend van het sprookje 'De tondeldoos' van Hans Christiaan Andersen. De vuursteen in deze tondeldoos kon meer dan alleen een vonk geven. Deze vuursteen was van een heks en kon wensen vervullen.

HET MAKEN VAN ECHTE TONDEL

Het maken van echte tondel is nogal vies. Je doet paardenurine met as van een gedoofd vuur en plakken tonderzwam in een pannetje en laat dat een half uur koken. Daarna doe je deze schijfjes tondel in een metalen sigaren-doosje dat je in een vuur legt tot de tondel bijna verkoold is. Klaar ben je. Je kunt dit ook met repen katoen doen, van oude kleren. Dan doe je in plaats van schijven tonderzwam repen katoen in het metalen doosje. Daarbij heb je geen paardenurine nodig.

GEVAARLIJKE STEEKVLAM

De pluizen van de lisdodde of schraapsel van berkenbast zijn een goed alternatief voor echte tondel. Eigenlijk alles wat pluizig of vezelig is en natuurlijke olie of hars bevat kun je als tondel gebruiken. Een handvol pluiz van de lisdodde ontbrandt zelfs heel makkelijk. Maar pas op, want bij een treffer van een vonkje hebt je het risico van een steekvlam die je wenkbrauwen schroeit.

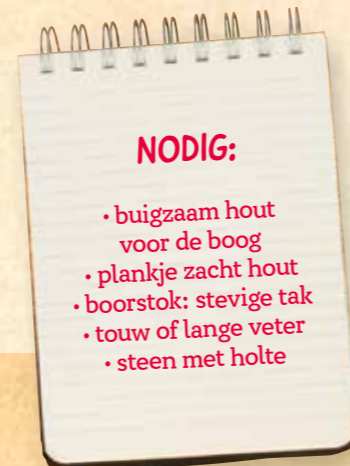
MODERNE TONDEL

Moderne tondel maak je door watten in te smeren met vaseline en dan de vette watten weer uit elkaar te trekken. Vonkje erbij en blazen maar.

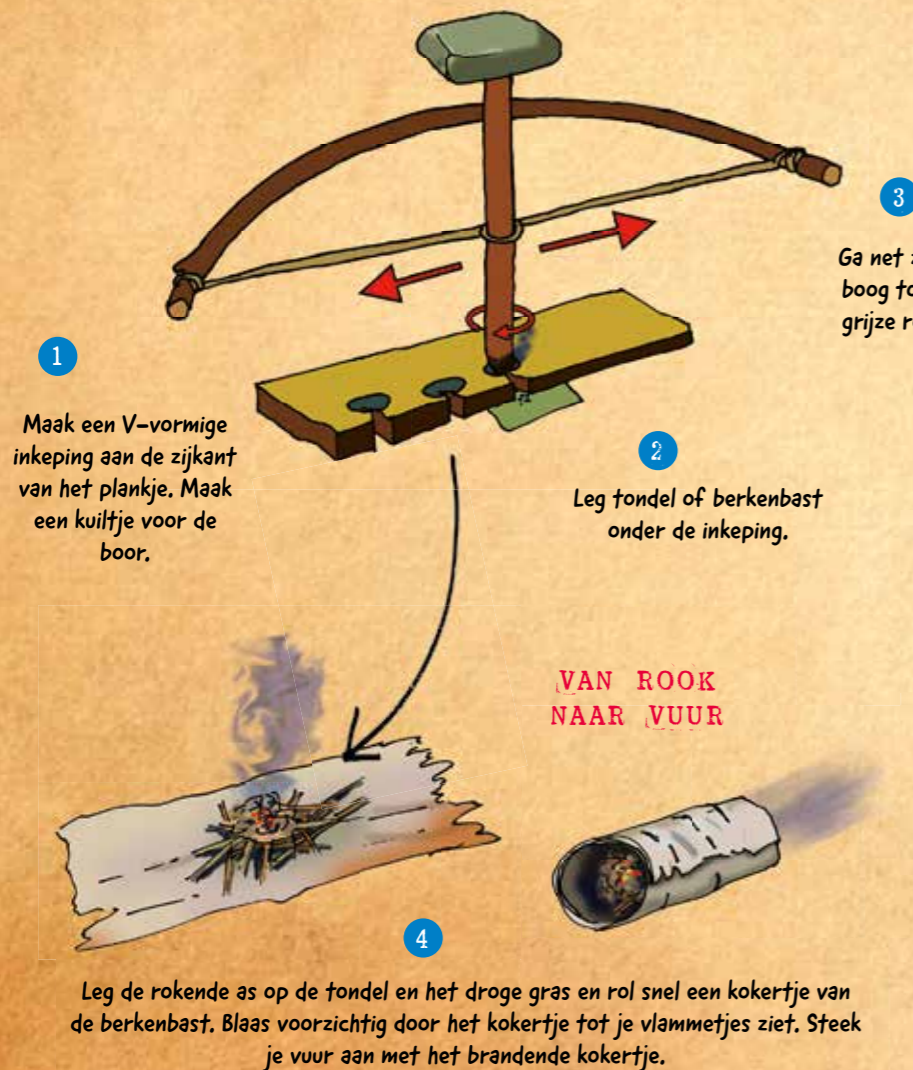

VUURBOOG VAN JE SCHOENVETER

Vuur maken zonder lucifers kan zelfs met een tak en je schoenveter. Maak van je veter en een tak een vuurboog en zoek nog een korte, stevige, rechte stok. Deze stok ga je met de vuurboog heel hard heen en weer draaien. Laat de boorstok zo hard draaien dat je een grijze rookpluim ziet. Met de gloeiende as, wat berkenbast en droog gras heb je dan al snel de basis voor een vuur. Met wat handigheid kun je dit aanblazen tot vlammen. Als je vuur kunt maken met je schoenveter en een takje, dan zul je nooit meer bang zijn om te verdwalen, waar dan ook. Voor je het weet heb je een lekker knapperend vuurtje en is het warm en gezellig.

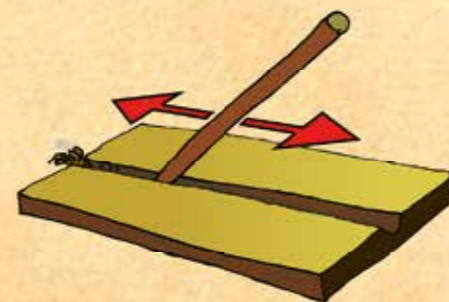

VUUR BOREN VOOR SURVIVALSPÉCIALISTEN

VAN ROOK NAAR VUUR

VUUR WRIJVEN

Maak een lange sleuf in zacht hout. Leg tondel aan het einde van het plankje. Ga met een stok van stevig hout heen en weer in de sleuf. Door de wrijving ontstaat hitte. Het verkoolde hout dat daardoor ontstaat wrijf je steeds naar het uiteinde en valt op de tondel. Deze techniek vereist veel oefening en kracht en is erg lastig.

ANDERE MANIEREN OM VUUR TE MAKEN

VERGROOTGLAS OF STERKE BRILLENGLAZEN

Door de bolle lens van een vergrootglas of bril worden de zonnestralen afgebogen en komen samen in één punt op een vaste afstand van de lens. Dit punt heet niet voor niets het brandpunt. Het wordt daar zo heet dat je er iets mee aan kunt steken.

Een verlaten vogelnestje is een prima basis voor een vuur.

ELEKTRISCHE VONKEN IN STAALWOL

Een verrassende manier om vuur te maken is met staalwol en een batterij. Door met de contactpunten van de batterij lichtjes over staalwol te wrijven kun je makkelijk vuur maken. De staalwol wordt door elektriciteit zo heet dat hij direct gaat gloeien. Even blazen en iets brandbaars erbij en je hebt vuur.

FIRESTEEL

Als beginner koop je gewoon een firesteel in de buitensportwinkel. Een firesteel is een staafje (de samenstelling houdt de Zweedse fabriek nog steeds geheim) en een metalen schraper. Als je met de schraper over de staaf gaat, trek je een spoor van vonken. Door de vonken te richten op heel droog gras, pluizen van lisdodde of tondel heb je binnen de kortste keren vuur.

Nu ken je een paar manieren om vuur te maken. Je zal het maar nodig hebben. Net op het moment dat je het echt koud begint te krijgen zal je zien dat het stortregent, alles is nat en er is nergens een stukje droog hout en al helemaal geen vuursteen te vinden. Het is helemaal niet onverstandig om een doosje lucifers mee te nemen als je de wildernis intrekt.

KAMPVUUR MAKEN

Voordat je de eerste vonken maakt of een lucifer aansteekt, ga je eerst je kampvuur voorbereiden. Begin altijd met wat snel brandbaar materiaal en bouw daaromheen met steeds dikker wordende takken de basis voor je vuur. Houd een opening vrij om straks je eerste vlammen in te kunnen leggen.

Als je geen droog aanmaakhout kunt vinden is het maken van een vuurstok altijd nog een oplossing. Maak met je zakmes of een kleine bijl inkepingen in een droge tak of een dennentak met lekker veel hars. Zo krijg je een makkelijk brandbare tak.

Je kunt wat laagjes schors van een berk halen, zonder dat de boom daar last van heeft. In deze schors zitten zoveel olieachtige stoffen dat het nog beter werkt dan een aanmaakblokje. Je kunt natuurlijk ook schors van een dode berkenboom of -tak gebruiken.

Vuurstok

Heel kleine en grotere takjes en berkenschors als basis voor een vuur.

PIRAMIDEVUUR

Zet de takken tegen elkaar als een tentje of piramide. Heb je een goed brandend vuur, dan kun je er grotere stammen op leggen.

HET OPBOUWEN VAN EEN KAMPVUUR

STERVUUR

Een stervuur is een ideaal vuur om op te koken. De brandende stammetjes liggen in een stervorm. Door de stammetjes verder in het vuur te duwen of juist iets uit elkaar te trekken kun je het vuur heel goed regelen.

PAGODEVUUR

Stapel de takken op alsof je een kleine blokhut bouwt.

JAGERSVUUR

Een jagersvuur is een langgerekt vuur tegen een aantal dikke stammen. Zo'n langgerekt vuur is heel geschikt om naast te liggen tijdens een koude nacht.

Pas op met brandgevaarlijke kleding in de buurt van vuur. Dus geen nylon kleding, slaapzak en tent dichtbij een vuurtje.

ETEN BEREIDEN OP EEN KAMPVUUR

VISSEN ROOSTEREN

Als je kampeert in de natuur is het heerlijk om een zelfgevangen visje te eten. Alle zoetwatervissen zijn in principe eetbaar, maar de ene vis heeft wel veel meer graat dan de andere. Zelf vinden wij snoekbaars het lekkerst en het makkelijkst te eten door zijn vrij grote graten. Als je echt honger hebt, eet je natuurlijk iedere vis die je vangt en kijk je goed uit voor de graten.

Zorg ervoor dat je de vis zo snel mogelijk na het vangen schoonmaakt. Snijd de vis van achteren naar de voren open en haal de ingewanden eruit en schraap dan de schubben er vanaf.

Zoek een paar lange verse twijgen en stroop de bast er vanaf. Steek de twijg met de ene kant door de bek van de vis naar achteren en zet de andere

kant in de grond bij het vuur, zodat je vis schuin naar de vlammen hangt. Na ongeveer tien minuten is je visje gaar.

TIP

Kleine visjes tot ± 5 cm hoef je niet schoon te maken, die zijn na het roosteren in hun geheel te eten.

GEPOFTE AARDAPPELS

Vouw een stukje zilverpapier om de aardappels die je wilt poffen en leg ze tussen de gloeiende kooltjes. Af en toe keren kan geen kwaad. Na een minuut of twintig zijn ze klaar, de schil is dan hard en kan zelfs een beetje verkoold zijn. Dat geeft allemaal niets, je kunt nu je aardappel doorsnijden en de heerlijke warm gepofte aardappel leeg lepelen bij je vuurtje.

MARSHMALLOWS ROOSTEREN

Zoek een lange tak en prik je marshmallows over de punt. Houd je marshmallow bij het vuur tot hij lichtbruin is en lekker zacht van binnen.

BROOD BAKKEN

Zoek een lange tak en maak met je zakmes de punt van de stok kaal en schoon. Neem een homp deeg en rol daar tussen je handen een lange deegworst van. Draai de deegworst om de punt van je stok en leg je stok boven een gloeiend deel van het vuur. Pas op voor de vlammen. Je moet af en toe draaien en wat geduld hebben. Als het deeg van de stok loslaat, is het brood gaar. Dan een knakworstje erin of opeten met boter en suiker.

BROODDEGRECEPT

500 gr bloem
1 theelepel zout
300 ml water
1 zakje gedroogde gist

Bloem, zout en gist mengen en dan het water erdoor en kneden tot je een mooie deegbal hebt die loslaat van je handen. Het deeg een half uurtje laten rijzen op een warme plek.

